

Di spildar vonar bòtta: di krea von Skèffla

Uno dei giochi più praticati dai bambini di una volta era la realizzazione di formine, ciotole e figure varie, mediante la modellazione della creta, recuperata fra gli strati di roccia che si trovano lungo la strada alle porte di Luserna. Un passatempo creativo e coinvolgente ormai del tutto scomparso.

Darnà in reng hãmsa gevuntet da peste krea ombrómm 'z iz gest schümma nazz un hattze gelazzt arbatn pezzar. Dar peste platz zo venna da peste krea soinz gest di Skèffla auz kan Staun vodar Khirch. Sëmm iz gest dèstar vor alle di khindar, groaze un khlummane o, ombrómm di schialn krea, gelekk durch pöne zbisnen a striaf kròtz un an àndra, hãm àgeheft danidar un soin gânt au hoach dèstar zo krabla. Àgevüllt a schüzzele di khindar soin gekheart bidrúmm dahùm un hãm zuargelekk stempla, kikkarla un àndarst gespila. Di diarndla hãm gemacht mearar geschüzzele, khlummane sachandar vor 'z gekhócha. Di püabla anvétze hãm gemacht meararne stempla drinnzokolàra in plai von plaimarmarn, pezzar khött atz taütsch "schrappnell". Di khindar hãm gevuntet di plaimarmarn von earst bèltkriage atti staigela au pa Milegruam un uminùm in Förte un hãmen gevüllt di gadjöffan. Darnà in temporéldar di staigela soin khent auzgespüalt un di plaimarmarn soin gestânt vest obarhì, schümma abegebèscht, un asó iz gest dèstar vennenar vil, asó vil ke di prüachla pittn gadjöffan voll soin geslipft atti khnia. Gelekk di plaimarmarn in a kentarle

Foto Archivio Motze

obar 'z vaür dar plai hatt getânt palle zo kolàra un obarhì izzeze gemacht a lisp grepp boda iz khent vortgenump pittnan mezzarle odar pittnan löffele zo lazza in hoatar plai. Dar lautar sauber plai iz khent auzgedjukht in di stempla

un sèmmgelazzt abezokhüala, baldar iz gest schümma khalt soinda auzkhent menndla, plèttla, spitzla, hèrtzla un vil àndre khlummane sachandar zo giana vürsnen zo spila.

b. n. motze

Di grümman famildje vo haüt

Sempre più famiglie pongono attenzione alle loro azioni, all'impatto che esse hanno sul mondo, provando a costruire uno stile di vita semplice, essenziale, rispettoso e simile a quello dei nostri avi.

Hintar un vür in di zait: i pensàr ke vil vert di laüt gian vürsnen zo vela seänka azza bizzan bol ke 'z iz nèt djüst, ke sa magatn tüan pezzar ma... 'z iz destraz, 'z iz bahémegar odar no pezzar, 'z kostet mindar. Asó saibar gerift zo vülla di bèlt pitt inquinamént un müll... bar soin gerift zo haba an schailan air, a nèt guatz bazzar, an earde pinn radiatzióng. Bettan schade vor ünsar schümma bèlt. Haüt bille provàrn zo schraiba apparéppaz guatz un schümma boda iz nà auzokreschra in ünsarne laüt, in ünsar bèlt: sa rüavanse "grümmane famildje", umbrómm bar bizzan ke est alle mochpar hãm an etikèta. 'Z soinz lai mämme un tatta, non, khindar un laüt boda schaug bol au bazza tüan un baz ditza geat zo tüana dar bèlt. Pinn khindarn khemmenda genützt vil sachandar, un dise famildje, ke zum gelükh soin hërta mearar, provàrn zo khoava mindar, zo nütza di sachandar von àndarn, zo laiga, zo sprekarà mindar. A schümmana idea soinz

di hudarn boma mage bèschan, di sèllnen azpe dise djar, sa soin dèstar, àna plastika, ma makze nützan vil vert un ma makze schenkhan odar vorkhóavan in àndarn balda 'z khinn khint groaz, un khóbar lai ke sa soin nèt kartza malaméntar zo bèscha: biar hãm di bèschmaschi nèt azpe ünsarne none. An àndarz sachandar iz 'z gespila, hërta mearar gespila boda khostet biane, boda pricht lai in biane bochan, boda hatt mengl von batterie zo singa, faiva odar zo macha 'z liacht: 'z izta hërta an àndadar bege, pinn gespila gemacht vo tischlar, pitt holtz, pinn gespila gemacht pinn geplètra boda neméar khint genützt dahùm; an alta mòka, a schümmana kikkera boda iz gestânt alümma pittar zait, 'z iz schümmaz gespila, bichte vor di khindar umbrómm 'z iz djüst. Dise soinz lai a par idee zo provàra zo bèksla, zo pezzra ünsar lem umbrómm... ma mage hërta detzidarn!

Giada von Galèn

Da kan üs bartma raitn ena Green Pass

L'ufficio SkiPass Alpe Cimbra comunica, tramite il Pres. Ivan Pergher, che sull'Alpe Cimbra non sarà necessario avere il Green Pass per sciare, in quanto non sono presenti cabinovie e funivie, ma solo Ski-Lift e seggiovie aperte. Resta in vigore l'obbligo all'interno dei ristoranti, rifugi e zone wellness.

Di naüng regln boda khön ke ma mocht hãm in Green Pass (machan zboa vert in vatschino odar machan in tampù boda duràrt vor 2 tang) zo giana zo raita afti piste vo ski boda hãm kublpänen odar cabinovie, bartn nèt innvängen di Alpe Cimbra Ski. Asó, vor est, hattma nèt mångl von Green Pass zo giana zo raita atti skiarea Folgràit-Àndarnpèrng un atti Ski Area vo Lavròu-Lusérn. Asó khütta dar komunikàt von Vorsitzar Ivan Pergher boda khütt o ke "Di natzionàl

regln zo halta bait in Covid, boda hãm zo tüana pittn ski, khön ke ma makze nidarsitzan afti offegen-sedjovie ena Green Pass. Ditza billtz muanen ke aftn Zimbar Hoachpon o makma nützan di offegen-sedjovie azpe sa soin khent genützt pre-Covid." Di uantzege regln boma mocht untarstian soin: haltn au di maskeri balma sait nidargesotzt afti sedjovie un afti ski-lift, nãmp in kasse un balma sait no z'zala un stian hërta daz mindarste an mètro bait von àndarn. Ma bart hãm mångl, azpe 'z iz

est, von Green Pass zo giana innzalt in birtaüsar, in alp-hüttn un zo nütza in wellness. Di stadjóng vo ski afti Ski Area Alpe Cimbra bart àhevan in månat boda khint, atz 27 von bintmãnat. Di spetschalistn khön ke 'z magat snaim vil un ke 'z barta soin an "boom" vo turistn. Dar Covid izta no, ma di laüt bölln khearn bidrúmm zo raita un zo leba azpe 'z iz gest vor dar pandemì.

Dar Nachtvogl

I consumatori pongono sempre più attenzione all'origine dei prodotti agroalimentari che acquistano, prediligendo prodotti ecosostenibili a Km0 o biologici.

Daz guat vodar ünsar earde

Attraverso il mercato dei produttori, convegni, laboratori e degustazioni, la "Dispensa dell'Alpe", è stata un'occasione importante per conoscere e valorizzare i prodotti locali, nonché per riflettere sul futuro del nostro territorio.

Di laüt haüt zo tage bölln vorstian hërta mearar bia 'z izta khent boróatet 'z geèzza bosa khoavan un süachan o zo khoava produkhte boda khemmen vo nãmp un boda soin khent gimacht àna zo nütza gift un zo khenna gerècht allz ditza baz izta pezzar baz mang vennen alle di produktör vor zboa tang in geläch platz un mang ren pitt imenàndarn? 'Z iz vürkhent vor a boch, atz 23 un 24 von bimmat atz Folgràit, baldase iz gehaltet di "Dispensa dell'Alpe". Di laüt boda soin zuarkhent in palaghiaccio vo Folgràit hãm nèt lai gevuntet allz daz guat geèzza boda

khint vodar ünsar earde ma sa hãm o gimak nemmen toal att bèrkstätt vor di khindar, att khearn nã in staigela un in beng vodar hoachebene un att bichtege trèff boma hatt giredet von bia 'z izta nã zo bèksla 'z lem afti ünsarn pèrng: schiar 500 firme vo baké hãm gemocht auspèrn odar lengse panàndar. Vor draitzekh djar atta Zimbar Hoachebene, in di lentar vo Lusérn, Lavròu un Folgràit, soinda gest 605 firme; zbuantzekh djar spetar, 'z djar 2010, soindarar gest gestânt lai 76 un haüt zo tage soinda no gistânt 18 firme boda arbatn nã in khüa (schiar 700 khüa

in allz), 24 laüt vodar hoachebene boda arbatn pittn paing un 15 firme boda arbatn nã àndre vichar, daz meararste goaz, òm, ross, sboi un hennen. Ma vennt o laüt boda hãm boimarn un àndre khlummane frukhte (schiar zboa ètari earde) un schiar viartza ètari earde khemmen genützt vor khorn, rogg, boatz un zo vüatra 'z vich; bintsche mearar baz an ètaro un an halm khint genützt alz gart un akhar von famildje. Pitt disan trèff hattma o gisüacht zo vorstiana bia ma magat pezzarn hërta mearar da ünsar earde un di arbat von laüt boda soin da. E.v.K.

Foto Apt Alpe Cimbra

Articolo nella variante cimbra delle Valli del Lenò

Vo bo biar stämmen

La saga della stirpe dei cimbri, giunti nelle alpi sudorientali tra Adige e Brenta, che si racconta ancora oggi, è simile in tutti i territori cimbri, dai VII Comuni Vicentini (Visentheiner Simm Kamöünder) alla Magnifica Comunità degli Altipiani cimbri (Zimbar Hoachebene) di Folgràit/Folgaria, Lavròu/Lavarone/ e Lusérn fino alle Valli del Lenò (Laimpachteldar).

Di alt stòrdja vo 'z zimbar folkh, 'z khennt zo lem in di pèrng zbisnen dar Etsch un dar Brenta, ma kontart in Slege in Visentheiner Simm Kamöünder asó:

"De ünsarn eltarn habent hortan kchöt, dass dar ünsar stam vun zimbar ist von tãüschèn lentarn af an nort kömet in des bellische lant, in zait vom krige, ba dar grosse stroach ist den gant übel."

Bia geat di alt stòrdja in dar Zimbar Hoachebene vo Folgràit, Lavròu un Lusérn?

In an stroach ista gebest, vor ettlana zait, darnã a groas gekhèmpfa, di laüt soine vorpórget in tal vo Rossbach, bo se soin geplibet ka Mittemperg un hof Penner. In an tage ummandar vo imenàndarn is gânt zo katza in di groase beldar, bo haüt zo tage is Folgràit. Benn dar 'z khent bidrúmm, hattar kontàrt, ke hattar gevuntet a mèchte vil schümma, groase pon pit bisan, di hattar gehoast Slicht. Asó squàse alle soin gânt in dar pòst, bo se hãm augemacht di earste hõf vo Folgràit. Spetar se soin gânt übar di pèrng fin atz Lavròu, bo se hãm o augemacht di earste hõf. Un vo Lavròu, bia biar bissan, se soin gânt fin atz Lusérn.

Un bia geat di alt stòrdja in di Laimpachteldar? In an stroach ista gebest, vor ettlana zait, benn in a kriage pòasan soldàn soin khennt vo nòrt, a khnopf laüt is gânt bahémme vort un is khennt auvar vo Etschtal in di pèrng vo di Laimbachteldar un se soine vorpórget in a pòst, ke hoast "pon vo has" (haüt zo tage hoast Pian del Levro), bo se hãm augemacht di earste hõf. Ditza is gest dar earste lant in di Laimpachteldar. Di laüt hãm någetrakk o se raiche. Se hãm bogràbet se raiche, zoa vorpórng vorã pòasan soldàn. No haüt zo tage dar schatz is vorpórget in a kheldar nidarnã Pian del Levro, ma fin est khumma mentsch hatt disan gevuntet!

Prof. DDr. Hugo-Daniel Stoffella vulgo Menlo